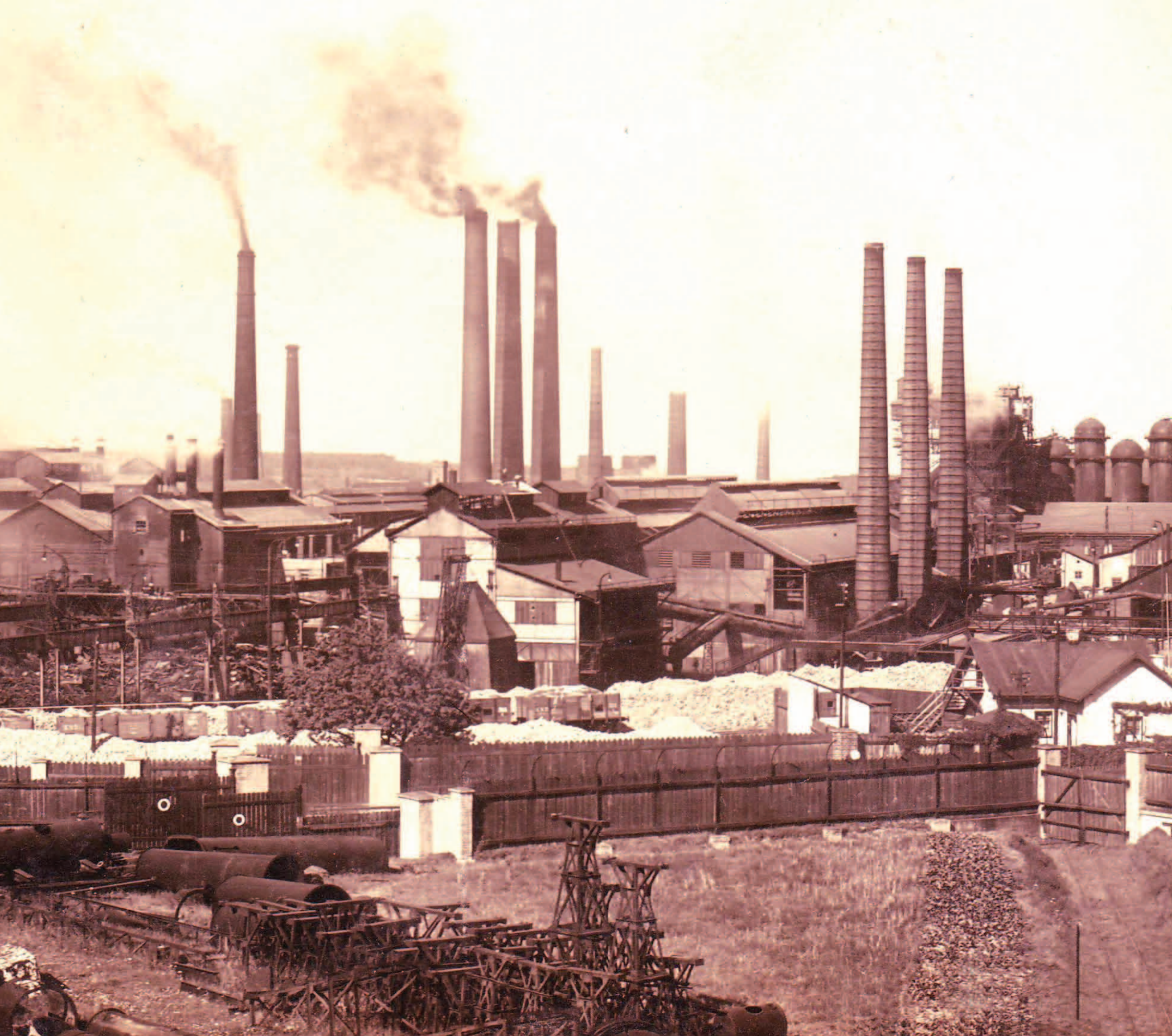

„Hráno na harfu komínů“ Jiří Kolář a Kladno (1925–1945)

JIRÍ KOLÁŘ (24. 9. 1914 Protivín – 11. 8. 2002 Praha)

RODINA

Otec František Kolář, pekař (narozen 1880),
matka Anna Kolářová, švadlena (rozená Šimáková, 1885),
sestry Zdenka (1909) a Marie (dvojče, 1914),
bratr Alois (1916).

V květnu 1925 se rodiče rozvádějí, v říjnu téhož roku
se rodina i s otcem stěhuje z Protivína do Kladna.

Jiří Kolář
(první polovina 40. let)
LA PNP

KLADENSKÁ BYDLIŠTĚ

říjen 1925 – duben 1927

Nové Kladno, VI. ulice čp. 906

Nové Kladno,
VI. ulice,
první vpravo čp. 906
(foto F. Pošta,
60. léta 20. stol.)
Soukromá sbírka

duben 1927 – říjen 1928

Újezd pod Kladnem, Čechova ulice čp. 74;

v této době od rodiny odešel otec – krátce bydlel v hotelu Sparta na
kladenské Denisově třídě (dnes Čsl. armády), poté v Dubí u Kladna.

říjen 1928 – leden 1930

Kladno, Tuchoraz I, čp. 2196; dům stál pravděpodobně v dnešní ulici
Ant. Suchého nebo Ostrovecké, v místech mezi čtvrtí dělnických domků
zvanou Podprůhon a dolem Engerth.

leden 1930 – 1945

Kladno, Rašínova ulice (dnes Ivana Olbrachta) čp. 190;
na počátku roku 1933 žil s rodinou opět otec,
18. 12. 1936 zemřela Kolářova matka, ve společném bytě
bydleli Kolářovi sourozenci se svými rodinami,
na přelomu 30. a 40. let byl Jiří Kolář opatrovníkem
dcery své rozvedené sestry Marie.

Rašínova ulice,
první vpravo čp. 190
(pohlednice, 20. léta 20. stol.)
Soukromá sbírka

ŠKOLA – UČENÍ – PRÁCE

Jiří Kolář ukončil obecnou školu v Protivíně a v letech 1925–1928 navštěvoval
I. měšťanskou školu pro chlapce na Kladně (dnes ZŠ, Vašatova 1438). V letech
1928–1932 se učil truhlářem u Františka Křišťana (Tuchoraz I, čp. 2111)
a Bedřicha Trojana (Masarykova třída 292). Po vyučení měl příležitostná
zaměstnání nebo byl nezaměstnaný,
od roku 1936 zaměstnán v družstvu Včela,
Wilsonovo náměstí (dnes Starosty Pavla)
čp. 42, nejdřív jako pomocný dělník,
pak jako truhlář.

Ve Včele vstoupil do odborové
organizace (tzv. Rudých odborů)
a byl přijat do KSČ.

Wilsonovo náměstí
(pohlednice, cca 1935)
Soukromá sbírka

Za 2. světové války v dubnu 1941 utrpěl v truhlárně úraz, po němž mu byl
amputován článek palce na pravé ruce, pak nasazen na stavbu železniční
vlečky v Srbech u Kladna a poté, kdy byl s pomocí pražských přátel zbaven
pracovního závazku, pomáhal jako číšník v hostinci Václava Pánka (Nové
Kladno, VI. ulice čp. 850). Po válce vedl místní organizaci Svazu české
mládeže na Kladně. V roce 1945 odešel do Prahy.

TŘICÁTÁ LÉTA V KLDNĚ

Kolem roku 1930 jako šestnáctiletý truhlářský učeň navštěvuje Jiří Kolář kladenskou městskou knihovnu a seznamuje se s moderní poezií. Podle Jindřicha Chalupického se právě tady dostal Kolářovi do ruky český překlad knihy italského básníka a zakladatele futurismu F. T. Marinettiho *Osvobozená slova*.

V průběhu 30. let se Kolář zapojuje do kladenského politického a kulturního života. Setkává se s lidmi ze Sdružení studentstva v Kladně a pravděpodobně se účastní jeho akcí, prostřednictvím trampského hnutí se seznamuje s vedením KSČ, je členem Svazu přátel SSSR a funkcionářem kladenského výboru Svazu mladých, organizace založené z popudu KSČ v roce 1936 a úředně rozpuštěné v říjnu 1938. Působí v mládežnickém pěveckém a recitačním kroužku Anticorro, který vystupuje na stranických a spolkových schůzích, přednáškách, besedách a kulturních večerech.

Na konci 30. let se Kolář seznamuje s truhlářským dělníkem pocházejícím z Tuchlovic Václavem Troppem (1909–1945), s nímž pracuje nejprve ve Včele a za války na stavbě vlečky v Srbech. Tropp vydal v roce 1938 nákladem Lidové kultury sociální román *Soudruzi* a výňatkem z rukopisu nazvaného *Vynálezci* je zastoupen v antologii *Kladno v básních a próze* (Nakladatelství mladých, 1941).

V roce 1938 se Kolář stává redaktorem časopisu *Hej rup*, který začal vycházet roku 1936 v Praze s cílem „soustředit okolo sebe pokrokovou mládež bez rozdílů politických“. Pražská adresa redakce (Dlouhá 41) naznačuje vazbu na sekretariát Svazu mladých. Časopis tiskl J. Šnajdr v Kladně, na přelomu let 1938 a 1939 bylo jeho vydávání úředně zastaveno.

Večer sportu a kultury v Kladně.
V nedělní večer se konal v Kladně večer sportu a kultury, který byl jakousi ukázkou připravenosti kladenských jednot rodnitzké tělovýchovy pro jarní období a který byl současně prvním přípravým nástupem k slavnosti k 1. Máji. Program večera byl z velké části vyplněn kvalitními výkony cvičenců několika jednot a doprovázen byl vystupy skupiny Anticorro. Po stránce programové byl večer zdařilý, návštěva však byla oproti posledním podnikům slabá.

O skupině Anticorro v tisku:
Večer sportu a kultury v Kladně
(*Svoboda*, 9. 3. 1937),
Kladenská hornice pro Španělsko a Lidovou frontu
(*Svoboda*, 21. 11. 1936)

Titulní strana časopisu *Hej rup* (č. 65, 22. října 1938)

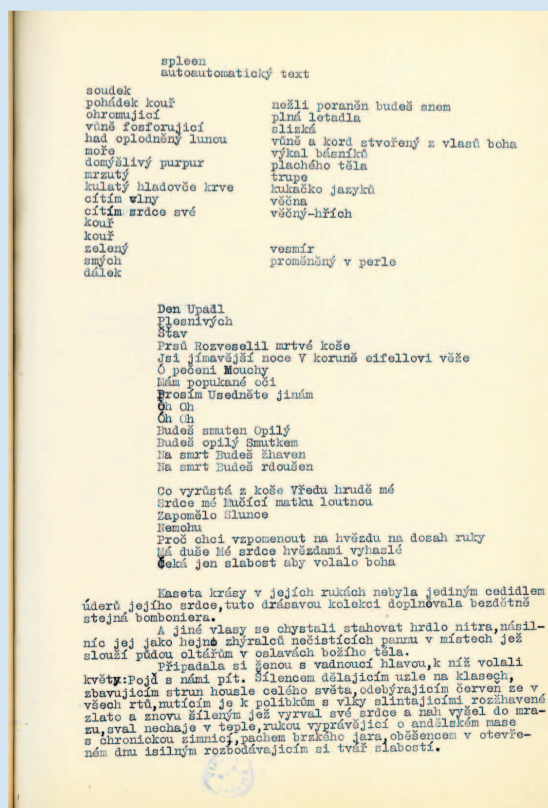
SURREALISTICKÝ ADEPT Z Kladna

26. ledna 1937 si Vítězslav Nezval (1900–1958), přední osobnost českého surrealismu, zapsal do deníku: „V Metru ten surrealistický adept z Kladna“. Tímto označením s největší pravděpodobností mínil Jiřího Koláře, který byl stejně jako řada mladých básníků v polovině 30. let okouzlen surrealistickou estetikou a usiloval o navázání kontaktu se svým literárním vzorem. To zahrnovalo i zaslání vlastních básnických výtvorů. V Nezvalově pozůstalosti se dochovaly dva nejstarší známé Kolářovy texty: strojopis *Rudý havran* (dokončen 1936) a rukopis *Nový don Quijote* (dokončen nejdříve 1938).

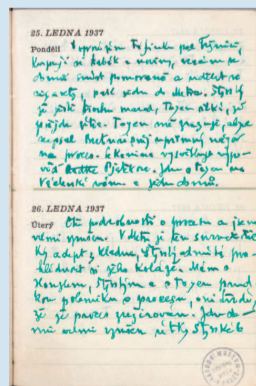
Rudý havran je v podtitulu označen jako „román – reafora“ (reafora je Kolářův neologismus). Jde o žánrově těžko zařaditelný text, ve kterém se kombinuje próza, poezie a drama; nejbližší má k prózám českého poetismu a surrealismu (K. Schulz, V. Nezval). Nápadná je absence zjevného děje a rozrušování základního textu vkládáním básní, automatických textů, grafických básní ad. Užitymi postupy odkazuje k avantgardním směrům 20. a 30. let 20. století (futurismus, poetismus, surrealismus), ale zjevná je i celá řada dalších vlivů (např. romantismus, dekadence, symbolismus).

Rukopisný cyklus *Nový don Quijote* představuje básnickou (auto)biografii. Tvarově se cyklus hlásí k avantgardním pásmovým skladbám, se kterými sdílí ústřední téma rekapitulace a přehodnocení určitého životního/tvůrčího období a hledání nových východisek. Ve třech oddílech sledujeme zrození básníka, jeho tvůrčí vývoj završený rozchodem s dosavadní poetikou a jeho přerod v básníka revoluce.

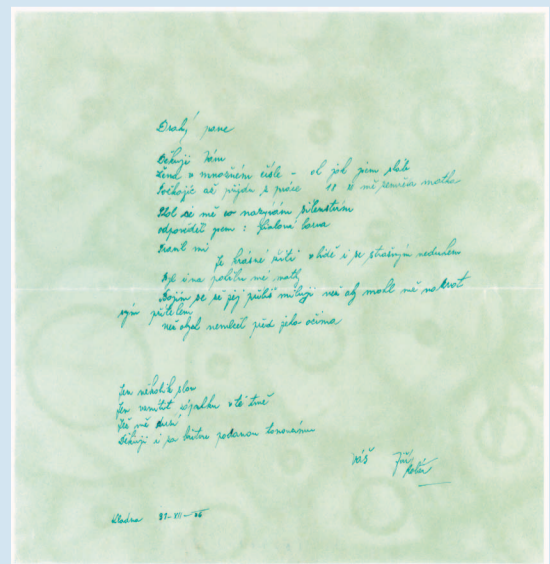
V roce 1937 bylo vystaveno dvanáct Kolářových koláží v rámci prvního Salonu na chodbě ve foyeru Burianova divadla D 37. Dochoval se pouze jejich soupis.

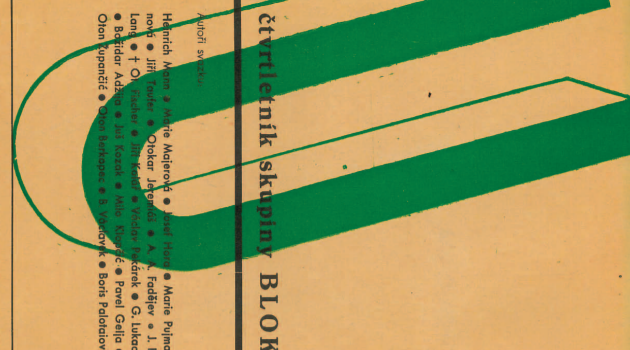

J. Kolář: Rudý havran. LA PNP

Nezvalův deník
(25. a 26. 1. 1937)
LA PNP

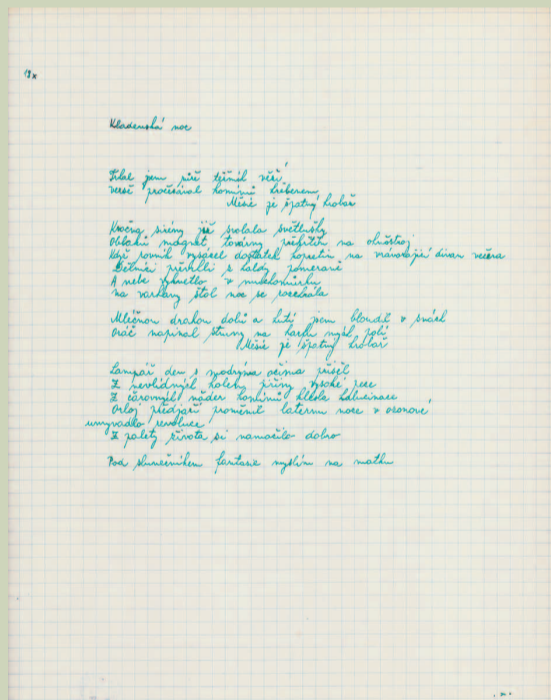

KLADENSKÁ NOC

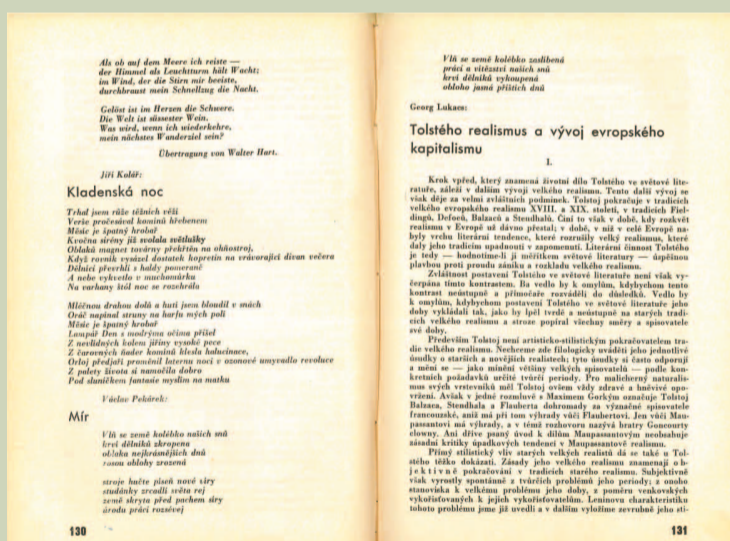
První Kolářova tištěná báseň má titul „Kladenská noc“. Byla publikována v roce 1938 v revue *U*, kterou vydávala skupina Blok, seskupená kolem předního levicového kritika Bedřicha Václavka (1897–1943). Spojnicí mezi Kolářem a Blokem byl Václav Pekárek (1907–1982), v té době blízký spolupracovník Bedřicha Václavka a člen redakční rady čtvrtletníku *U*.

Václav Pekárek přišel do Kladna v roce 1928. Působil zde především jako pedagog (Volná škola práce) a organizátor kulturního života (přednášky levicové inteligence). V letech 1930–1932 redigoval kladenský časopis *Naše cesta* a od roku 1931 jeho knižní edici, ve které za ideové a finanční podpory učitele Václava Klabíka (1898–1977) vycházely klasické texty marxismu. Jak Pekárek, tak Klabík podporovali Kolářovu literární činnost, zvláště Pekárkova osobnost byla pro Koláře určující.

Báseň „Kladenská noc“ se dochovala rovněž v rukopisné podobě. Ve skladbě *Nový don Quijote* zahajuje pásmo básní věnovaných Kladnu, dalšími básněmi jsou: „Hráno na harfu komínů“, „Kladno“, „Černý Mars“. Toto pásmo, věnované Václavu Pekárkovi, uzavírá druhý oddíl skladby a Kolář v něm prostřednictvím odkazů k *Slezským písním* buduje paralelu mezi Kladnem a Bezručovým mytizovaným Slezskem. Z fragmentů uvedených básní je složena báseň „Kladno“, zařazená do Kolářovy prvotiny *Křestný list* (1941).

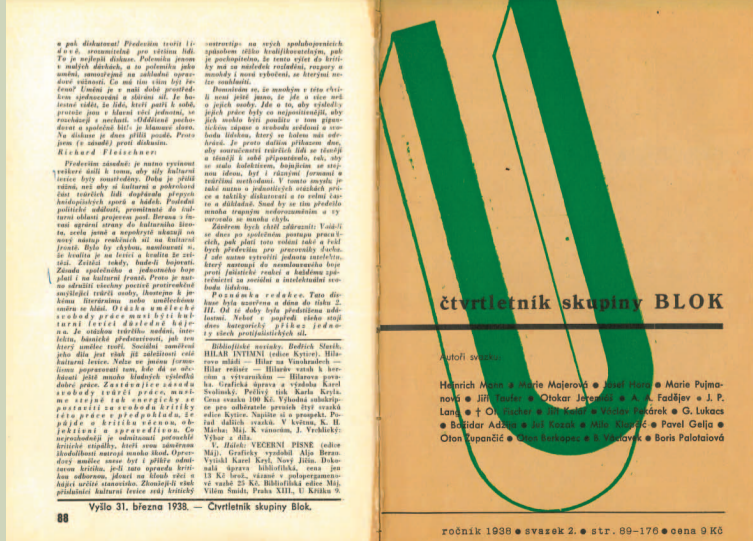

Jiří Kolář: „Kladenská noc“ Rukopis. *Nový don Quijote* LA PNP

Jiří Kolář: „Kladenská noc“. Časopisecký otisk (1938)

Obálkačasopisu *U* (červen 1938)

Obálka časopisu *Naše cesta* (říjen 1931)

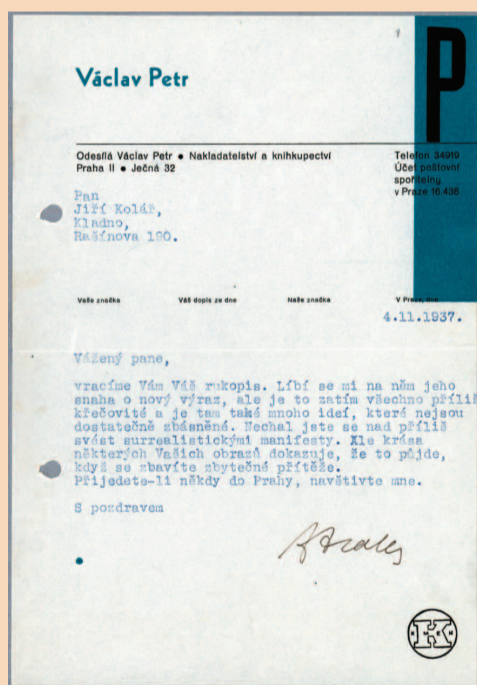

PŘESPOLNÍ DĚLNÍK

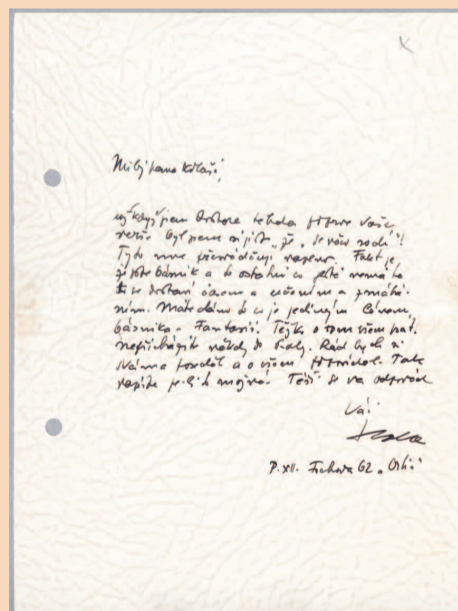
Koncem roku 1937 oslovil Jiří Kolář s dnes neznámým rukopisem Františka Halase (1901–1949), který od roku 1936 řídil v nakladatelství Václav Petr edici básnických debutů První knížky. Halas Kolářův rukopis odmítl pro jeho přílišnou závislost na surrealismu („Nechal jste se snad příliš svést surrealistickými manifesty.“), ale zároveň Koláře povzbudil k další tvorbě.

Zřejmě koncem roku 1939 poslal Kolář Halasovi další rukopis (patrně se jednalo o cyklus později nazvaný „Přespolní dělník“). Halasova odpověď tentokrát byla příznivá („když jsem dostal tehdy poprvé Vaše verše, byl jsem si jist, že se něco rodí! Tyto mě přesvědčují naplno.“). Následně se mezi oběma básníky rozvíjí soustavná korespondence a Kolář začíná za Halasem dojíždět do Prahy. V průběhu roku 1940 společně připravují Kolářovu první sbírku, která dostala název *Křestný list*. Původně měla vyjít na jaře 1941, ale do jejího vydání zasáhla protektorátní cenzura a vyškrtla téměř polovinu básní. Sběrka byla narychlo doplněna a nakonec vyšla v září 1941.

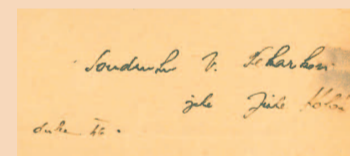
Další Kolářova tvorba je úzce spjata se Skupinou 42, uskupením výtvarníků a básníků vedeným kritikem a teoretikem Jindřichem Chalupěckým (1910–1990). Kolářovy sbírky vzniklé v tomto prostředí v letech 1941–1945 byly z cenzurních důvodů publikovány až po skončení války: *Ódy a variace* (publikována 1946; psána 1941 až 1943) a *Limb a jiné básně* (publikována 1945; psána 1944 až 1945).

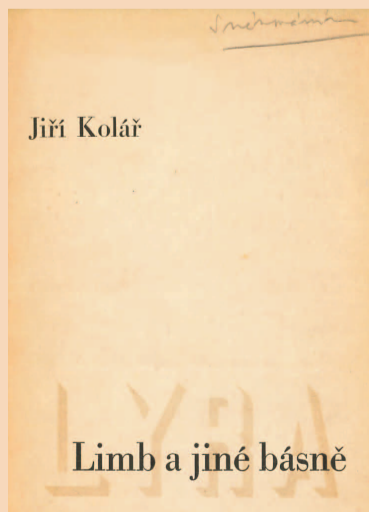
Halasův dopis Jiřímu Kolářovi (4. 11. 1937). LA PNP

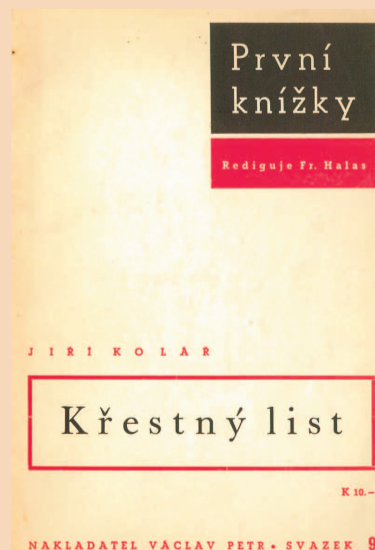
Halasův dopis Kolářovi (nedatováno, patrně konec roku 1939). LA PNP

Věnování sbírky *Ódy a variace* Václavu Pekárkovi

Jiří Kolář: *Limb a jiné básně* (B. Stýblo, 1945, Knižnice Lyra, sv. 2)

Jiří Kolář: *Křestný list* (Václav Petr, 1941, První knížky, sv. 9)

Jiří Kolář: *Ódy a variace* (Družstvo Dílo, 1946, Knihy Díla, sv. 1) Obálka František Hudeček

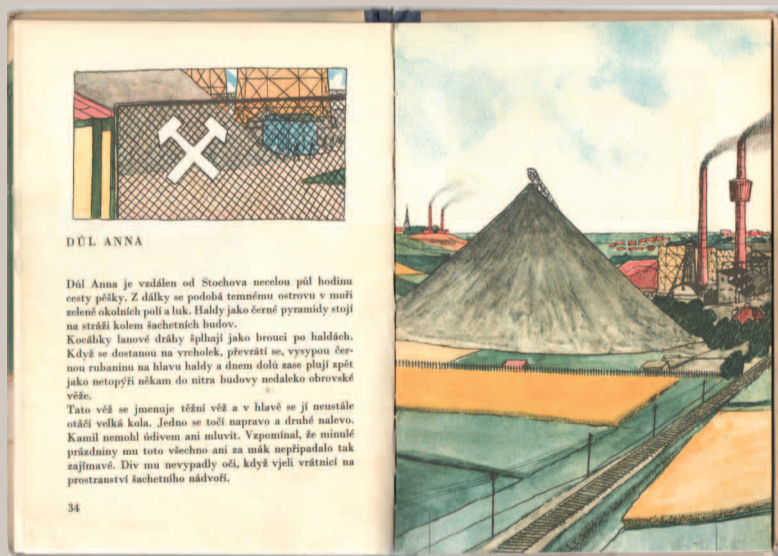
ZA KOUŘEM Kladenských železáren

V Kladně a v okruhu Skupiny 42 se Kolář setkával s kladenským malířem Karlem Součkem (1915–1982). Souček poprvé vystavil své obrazy v roce 1938 v kladenské Kračmarově galerii, kterou Kolář také navštěvoval. Přátelství obou umělců dokládají mimo jiné Součkovy karikatury Jiřího Koláře pořízené v roce 1942 v Kolářově bytě. Kolář se vracel za Součkem do jeho kladenského atelieru ještě v průběhu 50. let a jejich rodiny zůstaly v kontaktu i v pozdějších letech.

Na Kladensko umístil Kolář děj své prózy pro děti *Jeden den prázdnin*. S bohatou výzdobou dalšího ze svých přátel ze Skupiny 42 Kamila Lhotáka (1912–1990) ji vydal na podzim 1949 v nakladatelství Orbis v nákladu 11 000 výtisků. Při líčení prázdninového výletu malého Kamila za babičkou a dědečkem do Stochova jako kdyby si připomínal své vlastní cesty mezi Prahou a Kladnem: „Z unhošťského nádraží je vidět kouř kladenských železáren...“

Nucenou vzpomínkou na kladenská léta je Kolářův vlastní životopis, který napsal po svém zatčení a během vyšetřování Státní bezpečností v roce 1953. Odkazy na působení mezi kladenskými dělníky, studenty a komunisty byly nepochybně součástí jeho obranné strategie v soudním procesu, v němž byl na základě strojopisu básnické sbírky *Prometheova játra* obviněn z vystupování proti režimu.

Jiří Kolář: *Jeden den prázdnin* (Orbis, 1949)
Ilustrace Kamil Lhoták

Po vchození měšťanské školy v Kladně v roce 1929 jsem se šel učít truhlářem. V roce 1931 jsem se vyučil a pracoval jsem jako truhlářský dělník. Asi 3 až 4 roky jsem byl zaměstnaný a v roce 1937 jsem jako pomocný dělník nastoupil v truhlárně ty. DUBA-VĚŽKA v Kladně. Zde jsem pracoval do roku 1941 kdy jsem nastoupil u F. FITTNERA která prováděla stavbu vlnky se SP. LHOŠŤSKÁ na dlu. JAHOLAV u Tuchlovic. V roce 1943 jsem se stal členem Syndikátu českých spisovatelů a působil jsem jako spisovatel a povolání až do r. 1949, kdy jsem nastoupil místo redaktora v nakl. Orbis. V této činnosti jsem setrval až do roku 1949 jako člen Svazu spisovatelů jsem žil až do roku října 1952 kdy jsem nastoupil místo tiskového referenta ve Státní nakl. Kladenská literatura, hudby a umění v Praze, kde jsem byl až do svého zatčení.

P o l i t i c k á č i n n o s t:
Od roku 1934 jsem byl členem místní org. KSČ v Kladně až do roku 1946. V roce 1946 jsem odvykl členem org. KSČ v Praze a od té doby jsem bezpartijní.

D o s a v a d n í t r e s t y:
Dosaud jsem nebyl trestán ani vyšetřován př. nějaký trestní čin.

V o j e n s k ý p o m ě r:
Vojenskou službu jsem nekonal, neboť jsem byl uznán neochopným.

M a j e t k o v é p o m ě r y:
Kromě špor 30.000 Kčs v usazeného vkladu nemám žádný jiný majetek.

Jsem náboženství římskokatol. pokřtěn na farnosti úředně v roztvířně.

Uč. o. J. Kolář 7. 10. 53

Vlastní životopis
(součást vyšetřovacího spisu StB, 1953)
ABS ČR

alespon zranění a uniknout hravě dřívě a tak alespon s tělesnou bolestí se dostat ke knihám, na který jsem neměl naprostý čas. Marodil jsem několikrát za sebou delší čas, až mi na to přišli a měl jsem být dán do pracovního tábora. Z tohoto postavení mě dostal František Malas, který se postaral, aby byl přijat do Syndikátu českých spisovatelů a zbaven pracovního závazku. Protože jsem neměl peníze, pomahal jsem roznášet pivo v hostinci svého přítele Václava Pánka, který po revoluci zemřel na otravu krve. Všechen svůj volný čas jsem věnoval psaní a studiu. Moje sestra, s kterou jsem po matčině smrti žil ve starém bytě, neboť zatím se bratr oženil, sestra se rozvedla a znovu vdala, Zdena se také vdala a žili jsme společně s jejím mužem ve společné domácnosti. Když přišla revoluce měl bratr dcerku, sestra Marie dceru a syna a sestra Zdena také dceru.

Vlastní životopis
(součást vyšetřovacího spisu StB, 1953)
ABS ČR

Karel Souček,
karikatura Jiřího
Koláře (první
polovina 40. let)
Soukromá sbírka

Výstava vznikla v rámci programu rozvoje regionální spolupráce krajů a ústavů AV ČR jako společný projekt Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., a Střeďočeské vědecké knihovny v Kladně, příspěvkové organizace.

Střeďočeský kraj

Autoři: Jakub Říha, Jiří Mika
Grafické zpracování: Markéta Jelenová

Archivní materiály a další podklady laskavě poskytli:

Památník národního písemnictví – literární archiv
SOA v Praze – Státní okresní archiv Kladno (fond I. střední škola Kladno 1878–1953)
SOA v Třeboni – Státní okresní archiv Strakonice
Archiv bezpečnostních složek
Zdeněk Pospíšil, Tomáš Rouček, Martin Souček, Jaroslav Tesárek

